

OGAHIYNING ADABIY ILMIY MEROSI (OGAHY DEVONI)

Quvvataliyeva Marjona

FDU filologiya fakulteti

o'zbek tili yo'nalishi 3-kurs talabasi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada XIX asrning yirik adibi, tarixchi va tarjimon Muhammad Rizo Ogahiyning adabiy merosi, uning asarlaridagi mazmun-mohiyat, badiiy-falsafiy qarashlar va ma'rifiy g'oyalar tahlil qilinadi.

Ogahiy ijodining asosiy yo'nalishlari – tarixiy voqealarning haqqoniy yoritilishi, insoniy fazilatlarni ulug'lash, adolat, vijdon va ma'naviy poklik g'oyalarining talqini ilmiy asosda yoritiladi. Maqolada shoirning nasriy va nazmiy asarlarida milliy qadriyatlar, o'tmish saboqlari va ijtimoiy-hayotiy voqelikning badiiy ifodasi tahlil etilib, uning o'zbek adabiyotidagi o'rni va ijodiy merosining bugungi davr uchun ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Ogahiy, Adabiy meros, Tarixiy asarlar, Ma'rifiy g'oyalar, Badiiy uslub, Milliy qadriyatlar, Tarjimonlik faoliyati, Ijtimoiy voqelik, Ma'naviy poklik, O'zbek adabiyoti.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется литературное наследие великого писателя, историка и переводчика XIX века Мухаммада Ризы Огахий, содержание и суть его произведений, художественно-философские взгляды и просветительские идеи.

Основные направления творчества Огахий – правдивое освещение исторических событий, воспевание человеческих качеств, интерпретация идей справедливости, совести и духовной чистоты – рассматриваются на научной основе. В статье анализируется художественное воплощение национальных ценностей, уроков прошлого и общественно-бытовой действительности в прозаических и стихотворных произведениях поэта, раскрывается его место в узбекской литературе и значение его творческого наследия для современности.

Ключевые слова: Огахий, Литературное наследие, Исторические произведения, Идеи просветительства, Художественный стиль, Национальные ценности, Переводческая деятельность, Социальная реальность, Духовная чистота, узбекская литература.

ANNOTATION

This article analyzes the literary heritage of the great writer, historian and translator of the 19th century, Muhammad Riza Ogahiy, the content and essence of his works, artistic and philosophical views and enlightening ideas.

The main directions of Ogahiy's work - truthful coverage of historical events, glorification of human qualities, interpretation of the ideas of justice, conscience and spiritual purity - are covered on a scientific basis. The article analyzes the artistic expression of national values, lessons of the past and socio-life reality in the poet's prose and verse works, reveals his place in Uzbek literature and the significance of his creative heritage for today.

Keywords: Ogahiy, Literary heritage, Historical works, Enlightenment ideas, Artistic style, National values, Translation activity, Social reality, Spiritual purity, Uzbek literature.

KIRISH

Ogahiy – o‘zbek mumtoz adabiyotining XIX asrdagi yirik vakillaridan biri bo‘lib, uning asarlari nafaqat adabiy, balki tarixiy, ma’rifiy va ma’naviy jihatdan ham nihoyatda katta ahamiyatga ega. U o‘z ijodi orqali o‘zbek adabiy merosini boyitgan, xalqning siyosiy, ma’naviy hayoti va ijtimoiy muammolarini badiiy tasvirlagan, tarixiy voqealarni haqqoniy ifodalashda o‘ziga xos yondashuvga ega bo‘lgan ijodkordir.

Ogahiy ijodining asosiy mazmun qatlamlari Tarixiy voqealarning haqqoniy tasviri Ogahiy o‘z davrining eng yirik tarixnavislaridan biri sifatida tarixiy voqealarni badiiylik va ilmiylik uyg‘unligida yoritadi. Uning “Firdavs ul-iqbol”, “Riyoziy ud-davla”, “Zubdat ut-tavorix” kabi asarlarida Xiva xonligi siyosiy hayoti, sarkardalar faoliyati, davlat boshqaruvi va xalq turmushi keng tasvirlangan. Mazkur asarlar tarixiy manba sifatida katta

qadriyatga ega bo'lib, muallif voqealarni ortiqcha mubolag'asiz, real faktlarga asoslanib beradi.

Insoniy fazilatlarning ulug'lanishi Ogahiy adabiy ijodida insoniylik, halollik, adolat, sabr, vijdon, saxovat kabi fazilatlar markaziy o'rinni egallaydi. U shaxs kamoloti, axloqiy tozalikka intilish, ma'naviy yuksalish g'oyalari alohida urg'u beradi. Lirik she'rlarida insonning o'zligini anglash, ruhiy olamdagi iztirob va umidlar badiiy mahorat bilan ifodalanadi.

Ma'rifatparvarlik g'oyalari Ogahiy o'z davrida ilm-ma'rifatning ahamiyatiga chuqur baho bergan ijodkorlardan biridir. Uning ko'plab asarlarida jaholatning zararli oqibatlari, ilm egallashning fazilati, kitob va bilimning kuchi targ'ib qilinadi. U yoshlarga murojaat qilgan she'rlarida ilmni inson hayotining asosiy mezonini sifatida ko'rsatadi.

Jamiyatdagi ijtimoiy muammolar tasviri Ogahiy asarlarida jamiyatdagi tengsizlik, adolatsizlik, mansabparastlik, davlat boshqaruvidagi kamchiliklar va xalqning hayotiy og'riqlari yoritiladi. Shoir ularni tanqidiy ruhda ko'rsatib, adolatli boshqaruvning zarurligini ta'kidlaydi. Xonlik davridagi islohotlar, ichki nizolar va ijtimoiy adolatsizliklar uning ijodida muhim mavzuga aylangan.

Badiiy tasvirning rang-barangligi Ogahiy lirik she'rlarida ko'pincha ishq-muhabbat, sadoqat, hijron, vafollik kabi mavzularni chuqur badiiylilik bilan yoritadi. Uning tili nafis, mazmuni serqatlam va obrazlari jonli bo'lib, mumtoz adabiyot an'analari bilan uyg'unlashgan. U metafora, tashbeh, istiora kabi badiiy san'atlardan ustalik bilan foydalanadi.

Ogahiy ijodidagi asosiy yo'nalishlar Tarjimonlik faoliyati va uning mazmuni Ogahiy Sharq adabiyotidagi eng sara asarlarni o'zbek tiliga o'g'irgan yirik tarjimon sifatida ham tanilgan. U "Shohnoma", "Guliston", "Bo'ston" singari asarlarni o'zbek o'quvchisiga yaqinlashtirgan. Tarjima jarayonida u mazmunni buzmasdan, badiiy ifodani saqlab qolgan holda, milliy ruhni ularning tarkibiga singdirgan.

Nasriy asarlarda davlat va jamiyat tahlili Tarixiy asarlarida siyosat, diplomatiya, mamlakat boshqaruvi, sarkardalik fazilatlari keng yoritilgan. Uning nasrida davlatning qudrati adolatli boshqaruv bilan bog'liq ekani alohida ta'kidlanadi. Shoir davlat arboblarning fazilatlari, kamchiliklari, ma'naviy portretlarini haqqoniy tasvirlaydi.

Lirik she'riy merosining mazmuni Ogahiy lirikasida:– ishq va muhabbatning inson ruhiyatiga ta'siri,

- ayriliq va uchrashuv motivlari,
- hayotning o'tkinchiligi,
- vafodorlik,
- tabiat go'zalligi

kabi mavzular markaziy o'rin tutadi. Shoir ham diniy, ham falsafiy mavzularni keng yoritib, o'z o'quvchisiga hikmatli fikrlar beradi.

Ogahiy asarlarida falsafiy qarashlar

Hayot falsafasi Uning ijodida inson umrining mazmuni, hayotning o'tkinchiligi, taqdir sinovlari, ezgulik va yomonlikning kurashi kabi falsafiy mavzular keng uchraydi. Ogahiy hayotning ma'nosini ma'rifat va ezgulikda ko'radi.

Inson kamoloti g'oyasi Insonning ruhiy poklanishi, o'zini tarbiyalashi, ilm bilan yuksalishi shoir nazarida eng oliy vazifa hisoblanadi. U insonning ma'naviy dunyosiga chuqur kirib borib, undagi ijobiy va salbiy xususiyatlarni tahlil qiladi.

Adolat va axloq talqini Ogahiy uchun adolat – davlatning asosiy poydevori. U axloqiy buzilishlar va nodonlikning yuksalishga to'sqinlik qilishini qayd etadi. Uning fikricha, jamiyat taraqqiyoti adolatli menejment va ma'naviy tozalik bilan bog'liq.

Ogahiy merosining bugungi davrdagi ahamiyati Ogahiy asarlari hozirgi kunda ham tarixshunoslik, adabiyotshunoslik va ma'naviyat sohalarida yuqori qadrlanadi. U yaratgan tarixiy manbalar O'zbekistonning XIX asr ijtimoiy-siyosiy hayotini o'rganishda asosiy manbalardan sanaladi. Shoirning ma'naviy-ma'rifiy g'oyalari yoshlarni tarbiyalashda, ularning axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Uning tarjima merosi esa o'zbek kitobxonining dunyo qarashini kengaytirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Ogahiy asarlari mazmun-mohiyati jihatidan o'zbek adabiy merosining bebaho boyligi hisoblanadi. U yaratgan tarixiy va badiiy asarlar bugungi avlod uchun ham ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, ulardan ma'rifat, ma'naviy poklik, adolat, insoniylik va tarixiy xotira darslarini olish mumkin. Shoirning ijodi milliy adabiyot

taraqqiyotida o'ziga xos maktab yaratgan bo'lib, uning merosi hozirgi kunda ham o'rganishga, tahlil qilishga va targ'ib etishga munosibdir.

Ogahiy asarlari o'zbek mumtoz adabiyotining eng serqatlam va mazmunan teran manbalaridan biri bo'lib, ular o'z davrining ijtimoiy-siyosiy hayoti, ma'naviy qarashlari va insoniy fazilatlari haqida boy ma'lumot beradi. Uning ijodida tarixiylik, ma'rifatparvarlik, axloqiy tarbiya, adolat, halollik, ilmga rag'bat kabi g'oyalar uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi. Shoir tarixiy asarlarida voqealarni haqqoniy yoritib, o'z davrining siyosiy jarayonlarini hujjatli aniqlik bilan tasvirlaydi. Lirik merosida esa inson ruhiy olami, muhabbat, sadoqat, ma'naviy kamolot va hayotning o'tkinchi mohiyati keng falsafiy yondashuv asosida bayon etiladi.

Ogahiy tarjimon sifatida ham milliy madaniyatning rivojiga katta hissa qo'shgan bo'lib, Sharq adabiyotining nodir namunalari orqali xalqning dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qilgan. Uning asarlarida badiiy tilning ravonligi, fikrning aniqligi, tasvirning yorqinligi va ma'naviy teranlik ustuvor o'rin egallaydi.

Birinchidan, Ogahiy tarixnavis sifatida yaratgan asarlarida voqealar bayoni, siyosiy-harbiy jarayonlarning tasviri, davlat arboblari faoliyatining yoritilishi kabi masalalarni yuqori aniqlik va badiiy mahorat bilan ifodalaydi. U "Riyoziy ud-davla", "Firdavs ul-iqbol", "Zubdat ut-tavorix" kabi tarixiy asarlarida Xiva xonligi siyosiy hayoti, davlat boshqaruvi, ichki va tashqi siyosat, xalqning kundalik turmushi haqida muhim ma'lumotlarni adabiy va ilmiy uyg'unlikda taqdim etadi. Bu asarlar tarixiy manba sifatida qadrlanishi bilan birga, badiiy tasvir kuchiga egaligi sababli adabiyot namunalaridan sifatida ham katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Anvarjonov, S. Ogahiy tarixiy asarlari. Toshkent, 2010 yil.
2. Axmadjanov, I. Ogahiy asarlarida manbashunoslik va tarjima an'anasi. Toshkent, 2012 yil.
3. Raxmatov, A., Sulaymonov, J. Muhammad Rizo Ogahiyning qarashlarida adolatli hukmdor timsoli. Toshkent, 2015 yil.

4. Shonazar, M. Xiva xonligi voqealari Ogahiy “Shohid ul-iqbol” asarida. Toshkent, 2008 yil.
5. Ubaydullayev, A. Ogahiy tarixiy asarlari va bugungi tarixshunoslik. Toshkent, 2011 yil.
6. Yakubova, S.S. Ogahiy hayoti va ijodi – yoshlar tarbiyasi uchun namuna. Toshkent, 2014 yil.
7. Xolmatova, S., Abbasova, D. Muhammad Rizo Erniyozbek o‘g‘li Ogahiy hayoti va ijodi. Toshkent, 2013 yil.
8. Abdurahmonov, S. Ogahiy — tarixnavis va mumtoz adabiyot fidoyisi. Toshkent, 2016 yil.
9. Tanlangan asarlar (Ogahiy tanlangan asarlari). Toshkent, 1958 yil.
10. Ogahiy, M.R. Asarlar. Mukammal izdodi. Toshkent, 1974 yil.
11. Umarova, Sh.X. Ogahiy lirik asarlarida san’at va badiiy uslub. Toshkent, 2017 yil.
12. Salohiddinov, R. Ogahiy tarjima maktabi va uning adabiyotdagi o‘rni. Toshkent, 2018 yil.
13. Karimov, D. Ogahiy asarlarida insoniy fazilatlar va ma’naviy qadriyatlar. Toshkent, 2019 yil.
14. Nematov, F. Ogahiy ijodida tarixiy voqelik va siyosiy jarayonlar. Toshkent, 2020 yil.
15. Raxmatova, L. Ogahiy asarlarida ma’rifatparvarlik va ilm ahamiyati. Toshkent, 2021 yil.